

Malin Palmqvist: Norrdans "Märgben" är en gryta av ljus och en välbehövlig berättelse om det samiska

Det är söndag kväll och Norrdans gästspelar med norsk-samiska koreografen Simone Grøttes koreografi "Märgben" som hade urpremiär i Härnösand i slutet av mars. Foto: Lia Jacobi

Märgben. Bara ordet. Att gå genom märg och ben, genomträngande. Och så den faktiska betydelsen. En femåring – koreografen som barn – som tycker att det bästa med att vara same är att äta märgben. Det är söndag kväll och Norrdans gästspelar med norsk-samiska koreografen Simone Grøttes koreografi "Märgben" som hade urpremiär i Härnösand i slutet av mars.

Det är söndag kväll och Norrdans gästspelar med norsk-samiska koreografen Simone Grøttes koreografi "Märgben" som hade urpremiär i Härnösand i slutet av mars. Foto: Lia Jacobi

Grøtte har tidigare gjort verk som "Homecoming", "Reindans – Boazodánsa" där dans filmad mitt i ett rengärde används som element i scenisk dans, "Northern soul" och "Mannen som stoppa Hurtigruta" – om den samiske schamanen Johan Kaaven. Hennes verk kretsar ofta kring plats, identitet, minne och tillhörighet. I "Glemt" från 2017 utforskar hon minnen av andra världskriget med avstamp i sin farfars/morfars berättelse.

I ett videoutsnitt från "Glemt" används samma lysande radioapparat som i "Märgben".

I "Märgben" vandrar det berättande ljuset mellan olika föremål – flyttar från radioapparaten till ett skrin, till en gryta av ljus när röster förmedlas. Röster som berättar på svenska, norska och samiska om hur hav och älv får en att göra bättre prioriteringar än bussar och deadlines. Om hur kolten ger stolthet, en annan hållning. Blir till en rustning och en länk både till förfäderna och kommande generationer. Om att känna sig 100 procent norsk och 100 procent samisk och vilja vara bäggedera. Om att se samiska nyheter på Oðđasat, för att få höra språket fast man inte förstår alla ord. Om att alltid vara många, en del av ett sammanhang.

Berättelserna och ljuset som strömmar ur föremålen samlar dansarna i en cirkel, som runt en eld. I scenens mitt finns också en cirkel av tunna rep som hänger från golv till tak. En cirkel av rep att kasta sig ut ur eller plötsligt ingå i. Som ett hem eller en härkomst. Repen är liksom den skira kostymen i en nedtonad färgskala; ljusblått, rostrött, blekgrönt, ockra. Som i ett frostigt landskap eller i en tidig vår innan färgerna har vaknat. En mildhet som känns undanglidande.

Rörelsen rymmer den stickade vantens dämpade känsla, ett utforskande av armbågens exakta vinkel när kåsan fylld med hett kaffe förs mot munnen, som i en ritual. Den rymmer också känslan av sammanhang, hur många kroppar gemensamt flödar framåt. En kropp som golvad av arkivens tyngd. En ryckighet som kämpar för att ta sig loss.

Mycket har hänt de senaste åren, men de samiska berättelser som når majoritetssamhället är fortfarande alldeles för få. Därför är det utmärkt att Norrdans gör ”Märgben”. Det behövs också många olika typer av berättare – Amanda Kernell, Jon Henrik Fjällgren, Kitok, Maxida Märak, Giron Sámi Teáhter och Åsa Simma, Cecilia Persson, Sofia Jannok, Ann-Helén Laestadius, Linnéa Axelsson, Birger Ekerlid, Tomas Colbengtsson, Katarina Pirak Sikku eller Anders Sunna för att bara nämna några. Många olika berättelser för att kompensera för det underberättade och vidga synfältet.

”Märgben” rymmer spåren av, men är ingen uppgörelse med, sårig historia. Uppgörelser som också behövs. Den här koreografin landar på en annan plats med den inledande frågan – vad är det bästa med att vara same? En av rösterna säger ungefär: Tänk på allt vi har klarat att bevara av vår kultur. Trots allt.

Malin Palmqvist

malin.palmqvist@mittmedia.se

Bibi Andersson har avlidit – en av filmens och teaterns verkliga fixstjärnor

Hon började sin filmkarriär som 15-åring i en reklamfilm av Ingmar Bergman. Snart kom Bibi Andersson att bli en av svensk film och teaters verkliga fixstjärnor. Nu har hon gått ur tiden, 83 år gammal.

Bibi Andersson var verksam på scen och vita duken under mer än 50 år. Här på bild från 2000-talets början. Foto: Dan Hansson/ TT

Bild: TT

Mia i "Det sjunde inseglet", Sara i "Smultronstället" och Alma i "Persona". Bibi Anderssons filmkarriär är tätt förknippad med Ingmar Bergman – även om den senare i livet kom att omfatta både Hollywoodfilmer och egna regiframgångar.

Det var också i en reklamfilm av Bergman som filmkarriären tog sin början. 15-åriga Bibi spelade en prinsessa som i utbyte mot 100 kyssar får en tvål (av märket Bris) av en svinaherde. Men skådespelarintresset hade väckts mycket tidigare, redan som litet barn var hon med i barnteatergruppen Kottarna, därtill inspirerad av sin storsyster Gerd.

Bibi Andersson kom in på Dramatens elevskola 1954. Då hade hon redan spelat den kvinnliga huvudrollen i Nils Poppes film "Dumbom" och samma år medverkade hon i såväl Gustav Molanders filmatisering av "Herr Arnes penningar" som i Edvard Persson-filmen "En natt på Glimmingehus". När hon var färdig med utbildningen tog Ingmar Bergman med henne till Malmö stadsteater,

där han då var konstnärlig ledare.

Det dröjde dock till 1966 innan hon fick sin första filmhuvudroll i en av Ingmar Bergmans filmer. Rollen som Alma i "Persona", för vilken hon belönades med en Guldbagge, brukar betecknas som en av hennes allra främsta insatser. Men när hon många år senare i en intervju med Göteborgs-Posten ombads att berätta om filminspelningen var hennes mest intensiva minne hur hon gjorde en lång monolog i en enda tagning, medan Ingmar Bergman "mest var intresserad av att få bra lyssnarbilder på sin nya kvinna Liv Ullmann".

– Det är ungefär vad jag kommer ihåg och det är kanske inte så mycket att tala om, sade Bibi Andersson, som på äldre dagar föredrog att blicka framåt framför att nostalgiskt blicka bakåt.

Bibi Andersson som Alma i "Persona", regisserad av Ingmar Bergman 1966, en skådespelarinsats som belönades med en guldbagge för den "sensitiva och intelligenta" tolkningen av rollen som sköterskan Alma.

Bild: TT

Efter "Persona" följde en internationell karriär, då Bibi Andersson arbetade med regissörer som John Huston och Robert Altman, men den mest kända internationella film hon har medverkat i var danska Oscarsbelönade "Babettes gästbud".

Över 90 filmroller blev det, varav ett tiotal regisserade av Ingmar Bergman. På 2000-talet fick karriären ny guldkant då hon Guldbaggebelönades för birollerna i "Det blir aldrig som man har tänkt sig", "Elina – som om jag inte fanns" och "Arn: Tempelriddaren".

Våren 2009 drabbades Bibi Andersson av en omfattande stroke i hennes och makens dåvarande bostad i Frankrike efter ett fall och ett brott på lårbenshalsen, och vårdades efter det permanent på ett sjukhem i Stockholm.

Hon var gift tre gånger. Först med regissören Kjell Grede 1960-1973, därefter med tidigare folkpartiledaren Per Ahlmark 1978-1981. Från 2004 och till sin död var hon gift med läkaren Gabriel Mora Baeza. I äktenskapet med Kjell Grede föddes en dotter, Jenny, som har egna barn.

Sara Ullberg/TT

TT

+ ÖSTERSUND | 11 apr

Undangömd soldatbiograf blir Östersunds nya kulturlokal: "Roligt med liv och rörelse igen"

Den låga, röda träbyggnaden ser ut som vilket hus som helst, men gömmer en riktigt häftig spelplats för kultur.

På Frösö park-området, bakom en av de gamla hangarerna där konsthallen Lat. 63 tidigare huserat, finns Brylunda gamla soldatbiograf.

Huset byggdes 1904 och har stått tomt i 12 år.

Bild: Sara Strömberg

– När dörrarna öppnades första gången, var det verkligen ett ”Heureka”-ögonblick. Just en mindre lokal med bra förutsättningar för talteater har jag saknat i Östersund, säger Martin Johansson, regissör.

Lokalen rymmer omkring 150 sköna sittplatser i lutning och kommer att vara spelplats för Undantagets föreställning "Jakten på Nils Holgersson" i sommar.

– Grundförutsättningarna är otroligt bra – det blir som ett slags tittskåp – med bra akustik för talteater utan förstärkning, berättar Jonna Hylén.

Lokalen rymmer omkring 150 sköna sittplatser i lutning.

Bild: Sara Strömberg

I salongen tittade flottiljens rekryter på film när de var lediga, men här fick de också stridsinstruktioner. Under en period på 1940-talet användes den även som briefingsal och simulatorbyggnad. Huset, som byggdes 1904, har stått tomt i 12 år.

– Det känns som en manifestation att återta huset och är också en viktig del i vårt projekt, säger Martin Johansson.

– Det ska bli roligt med liv och rörelse i byggnaden igen. Vi hoppas även på ett långsiktigt samarbete där lokalen kan fyllas med olika kulturella- och musikaliska arrangemang, säger Marie Vallo Bäckman, fastighetsförvaltare på Frösö Park.

Läs mer: Roande och oroande jakt på Nils Holgersson – "Något helt nytt för Jämtlandspubliken"

Just en mindre lokal med bra förutsättningar för talteater har jag saknat i Östersund, säger Martin Johansson, regissör.

Bild: Sara Strömberg

Sara Strömberg

sara.stromberg@mittmedia.se

Ny ägare till Folkets Hus i Hoting: "Ska det här funka så måste alla vara med och bidra"

Folkets hus i Hoting har köpts av en nybildad ekonomisk förening. På så sätt stannar fastigheten kvar i lokal ägo efter konkursen tidigare i år.

Folkets Hus i Hoting har köpts upp av en nybildad förening.

Bild: Lennart Öhd

I vintras valde representanter för Folkets Hus i Hoting att begära föreningen i konkurs. Bouppteckningen efter konkursen visade att föreningens skulder var nästan en halv miljon kronor medan tillgångarna beräknades till knappt 300 000 kronor.

Efter ett stormöte i Hoting i mitten av mars valde fyra lokala företagare att tillsammans med skolans rektor gå ihop och bilda en ny förening för att om möjligt få köpa Folkets Hus-fastigheten ur konkursboet.

Och satsningen lyckades. Konkursförvaltaren Andreas Victor meddelar att det efter en mindre budgivning blev den nybildade Hotings föreningshus ekonomiska förening som lade det högsta budet. För 250 000 kronor har den nya föreningen fått ta över fastigheten med inventarier.

Ica-handare Anna-Lena Jonsson är en av de fyra företagare som sitter i den nya föreningens styrelse.

– Det känns förstås jättebra att det här gick igenom, det var det hela byn ville. Vi kan andas ut men nu kommer nästa steg där vi ska fylla huset med aktiviteter.

På mötet den 12 mars kom 150 personer som engagerade sig i Folkets hus-krisen. Den nybildade föreningen hoppas att även nästa möte ska bli välbesökt. Foto: Anna-Lena Jonsson

För att lägga upp planen för verksamheten i det nya föreningshuset har styrelsen för den ekonomiska föreningen kallat till ett möte på måndag kväll.

– Ska det här funka så måste alla vara med och bidra med vad var och en kan. Det är det som är syftet med mötet på måndag, att få alla att inse att vi måste göra det här tillsammans, säger Anna-Lena Jonsson.

Hon berättar att Folkets hus inte längre kommer att vara anslutet till Folkets hus-organisationen utan att det i stället blir ett renodlat föreningshus.

I dagsläget har den nya föreningen fått in knappt 90 000 kronor från främst privatpersoner som gått in och köpt ägarandelar i föreningen.

Jens Stenman

jens.stenman@mittmedia.se

+ ÖSTERSUND | 11 apr

Nationalmuseums verksamhet hotad – Henrik Zipsane: "Vi är naturligtvis oroliga"

För Nationalmuseum innebär vårbudgeten att underskottet växer till 40 miljoner kronor, och läget är nu "mycket ansträngt", något som också kan få konsekvenser för Nationalmuseum Jamtli.

"Vi är naturligtvis oroliga", skriver Henrik Zipsane i ett sms.

Överintendenten Susanna Pettersson vill att regeringen gör ett undantag och låter museet ta ut entréavgifter. Hon beskriver Nationalmuseums publiksuccé som "helt fantastisk". Men i stället för den ekonomiska hjälp som museet hade hoppats på för att klara den stora tillströmningen till det nyrenoverade museet tar regeringen bort ett tidigare renoveringsanslag på 13 miljoner kronor.

Jamtlichefen Henrik Zipsane.

Bild: Sara Strömberg

– Det betyder att underskottet växer till 40 miljoner kronor, och här sitter vi nu. Konsekvenserna är allvarliga. Verksamheten som vi vill erbjuda publiken är hotad, säger Susanna Pettersson.

På Jamtli i Östersund är läget oklart.

"Vi är naturligtvis oroliga kring de problem som Nationalmuseum kan stå inför. Det kan naturligtvis få betydelse för Nationalmuseum Jamtli, men vi vet inte än. Just nu har vi en dialog med Nationalmuseum och Kulturdepartementet", skriver museichefen Henrik Zipsane i ett sms.

Kulturminister Amanda Lind (MP) är "våldigt glad" över att regeringen nu avsätter sammanlagt 60 miljoner kronor till fri entré på de statliga museerna. Men hon vill inte ge något löfte om ytterligare kompensation till Nationalmuseum.

– Vi för en dialog med Nationalmuseum och där ber vi om att få återkomma, säger hon.

Enligt Susanna Pettersson behöver Nationalmuseum 266 000 betalande museibesökare för att täcka underskottet i år. I stället för att vara med på museidagarna i Östersund har hon dragit sig tillbaka för att jobba med en krisplan.

– Jag välkomnar fri entré men då måste vi också få kompensation som står i

relation till antal besökare och oundvikliga ökade kostnader, det vill säga slitage, säkerhet och städning. Får vi ta betalt är det inga problem, och nu är det dags att fundera på om man inte kan göra ett undantag. Det här är som att föda ett barn och sedan inte kunna ge det mat.

Amanda Lind vill inte ta ställning till Susanna Petterssons förslag.

– Hur vi ska hantera Nationalmuseums situation ber vi att få återkomma till. Det är väldigt positivt att det är en publiktillströmning, vi följer självfallet utvecklingen noga och har en dialog med museet, säger kulturministern.

Lotta Finstorp, Moderaternas kulturpolitiska talesperson, tycker att det är för lite pengar i budgeten till Nationalmuseum och ser den fria entrén som del av problemet.

– Vi anser inte att skattepengar ska subventionera vuxnas entréavgifter på bara ett fåtal museer i Sverige, det handlar om fjorton statliga museer som främst ligger i Stockholms innerstad. Det blir också en fråga om stad- och landproblematik, säger hon.

Även de kommunala kulturskolorna hade hoppats på mer pengar. Regeringen återinför 50 miljoner kronor, alltså hälften av de 100 miljoner kronor som M och KD tog bort i sin budget. Att inte hela summan återinförs nu förklarar Amanda Lind med att reformen gäller från halvårsskiftet.

Återinförs hela anslaget alltså i höstens budget?

– Det en tydlig inriktning och ambition från regeringens sida. Det har alltid varit tanken att det här bidraget ska ligga fast så att kommunerna ska kunna planera, säger Amanda Lind, i stället för att svara ett rakt "ja".

I juni förra året invigdes Nationalmuseum Jamtli under stor pompa och ståt. Carl-Johan Olsson Magnus Olausson Linda Hinnars guidade under pressvisningen.

Bild: Sara Strömberg

Enligt Torgny Sandgren, generalsekreterare på Kulturskolerådet, har kommunerna sökt betydligt mer än de 100 miljoner som man tidigare hade att tillgå. Han tycker det är svårt att säga hur det slår att de för 2019 får tillbaka hälften av pengarna.

– Med mer pengar kan det så klart bli fler barn och ungdomar som kan delta och större möjligheter för kommunerna att utveckla verksamheten. Men vi får se om det här är ett första steg. Vi hoppas på höstbudgeten.

Sara Haldert/TT

Elin Swedenmark/TT

Erika Josefsson/TT

Sara Strömberg/LT

Fakta: Tre justeringer på kulturområdet

Vårändringsbudgeten innebär att tidigare planerade minskningar, som inte fanns med i Moderaternas och KD:s budget från i höstas, nu genomförs.

Skapande skola mister ett anslag på 10 miljoner kronor som skulle gå till en satsning på Skapande förskola som inte förverkligats.

Kulturtidskrifter och litteratur mister 5 miljoner kronor avsedda för en satsning på ungdomar i socialekonomiskt svaga miljöer som regeringen redan tycker sig ha täckt genom projektet "Stärkta bibliotek".

Anslaget till vissa scenkonstinstitutioner, som Dramaten, Kungliga Operan, Riksteatern med flera, krymper med drygt 3 miljoner kronor.

Sara Strömberg

sara.stromberg@mittmedia.se

Kontakta ansvarig utgivare

Kundservice

Kundcenter:

010-709 79 00

Telefonväxel:

